

GODIŠNJI IZVEŠTAJ O POLOŽAJU LGBTIQ POPULACIJE U SRBIJI ZA 2010. GODINU

*Labris - organizacija za lezbejska ljudska prava
Beograd, 2011. godina*

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

342.7

GODIŠNJI izveštaj o položaju LGBT
populacije u Srbiji = The Annual Report on
the Position of LGBT Population in Serbia /
[priredila] Marija Savić. - 2005- . -
Beograd : Labris - organizacija za lezbejska
ljudska prava, 2006- (Beograd : Standard 2).
- 20 x 23 cm

Godišnje. - Tekst i nasl. štampani u obrnutom
smeru na engl. jeziku; Nasl. na obrnutoj
nasl. strani: The Annual Report on the
Position of LGBTIQ Population in Serbia. - Od
2011. varijantni naslov: Godišnji izveštaj o
položaju LGBTIQ populacije u Srbiji
ISSN 1452-8568 = Godišnji izveštaj o položaju
LGBT populacije u Srbiji
COBISS.SR-ID 131070732

**Labris - organizacija za lezbejska ljudska prava
Beograd, Srbija**

tel: +381 (0) 11 337 4018, +381 (0) 11 323 1547, +381 (0) 11 337 3048
tel/fax: +381 (0) 11 337 3011

e-mail: labris@labris.org.rs
web: www.labris.org.rs

Naziv publikacije:
Godišnji izveštaj o položaju LGBTIQ populacije u Srbiji

Autorka: Marija Savić
Prevod na engleski: D. Saržinski
Lektura: Milica Jeremić
Tehničko uređenje i prelom: Adorjan Kurucz

Štampa: Standard 2, Beograd

Tiraž: 500

Štampanje ovog izveštaja omogućeno je zahvaljujući podršci organizacije **ILGA Europe**

Beograd, 2011. godina

SADRŽAJ

GODIŠNJI IZVEŠTAJ O POLOŽAJU LGBTIQ POPULACIJE U SRBIJI ZA 2010. GODINU

<i>Uvod</i>	5
<i>Parada ponosa 2010 ili Odnos institucija prema LGBTIQ pravima</i>	5
<i>Prve pritužbe Poverenici za zaštitu ravnopravnosti zbog kršenja prava na osnovu seksualne orijentacije</i>	8
<i>Mediji</i>	9
<i>Diskriminacija i nasilje prema LGBTIQ osobama</i>	11
<i>Ostale aktivnosti Labrisa u 2010. godini</i>	
<i>Info centar za lezbejke i neheteroseksualne žene</i>	13
<i>Lobiranje, javno zagovaranje i edukacija</i>	13
<i>Zaključci i preporuke</i>	15

PRILOZI

<i>Prilog 1: Saopštenje Koalicije protiv diskriminacije zbog govora mržnje prema LGBT osobama u Skupštini grada Beograda</i>	17
<i>Prilog 2: Pritužba Poverenici za ravnopravnost</i>	19
<i>Prilog 3: Izvinjenje RTS-a</i>	21
<i>Prilog 4: Zvanična vest medijskog javnog servisa RTS: "Zastava duginih boja na zgradi ombudsmana"</i>	22

GODIŠNJI IZVEŠTAJ O POLOŽAJU LGBTIQ POPULACIJE U SRBIJI, ZA 2010. GODINU

UVOD

Najvažniji događaj za LGBTIQ zajednicu u 2010. godini svakako je održavanje Parade ponosa 2010. Nakon nedovoljno izražene rešenosti države da se suprotstavi pretnjama i nasilju i nakon zabrane Povorke ponosa 2009. godine, kao i usled ogromnog pritiska međunarodne zajednice, 10. oktobra 2010. godine napokon je održana Parada ponosa.

Pored analize događaja vezanih za održavanje Parade ponosa, Godišnji izveštaj o položaju LGBTIQ populacije za 2010. godinu daje uvid u odnos institucija i medija prema LGBTIQ osobama, informacije o diskriminaciji i nasilju nad LGBTIQ osobama, o prvim pritužbama novouspostavljenoj instituciji Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, kao i o aktivnostima Labrisa u 2010. godini.

POVORKA PONOSA ILI ODNOS INSTITUCIJA PREMA LGBT PRAVIMA

Kako se ništa značajno nije promenilo u poslednjih godinu dana u odnosu države prema delovanju desničarskih organizacija, a 2010.

godine je ipak bilo moguće održati Paradu ponosa, važno je osvrnuti se na sve okolnosti vezane za održavanje ove manifestacije. Istovremeno, ovaj događaj dobro oslikava odnos institucija prema ostvarivanju LGBT prava.

Povorka ponosa 2009 bila je zabranjena uručivanjem *Rešenja o premeštanju lokacije Povorke ponosa na Ušće*, koje je izdalo Ministarstvo unutrašnjih poslova, a koje je organizatoricama i organizatorima Povorke ponosa bilo uručeno od strane Premijera Republike Srbije, Mirka Cvetkovića, samo 24 sata pre zakazanog održavanja povorke. Ovakav čin predstavlja de facto zabranu Povorke ponosa, zbog čega su organizatorke/i u oktobru 2009. godine podnele/i žalbu Ustavnom sudu RS, a u decembru i predstavku Evropskom sudu za ljudska prava, a uz podršku Beogradskog centra za ljudska prava.

Odmah po zabrani Povorke ponosa, organizatorke/i su inicirale/i izradu *Platforme LGBT organizacija* – dokumenta kojim bi se postigao dogovor o javnom nenapadanju između LGBT organizacija, kao i o zajedničkom istupanju u slučaju napada na bilo koju/kojeg LGBT aktivistkinju/aktivistu. Takođe, cilj platforme bio je i formi-

ranje Organizacionog odbora Povorka ponosa 2010. Jedine dve organizacije koje se nisu slagale sa izradom LGBT platforme – Gej strejt alijansa i Queeria centar – početkom 2010. godine odlučuju da organizuju Paradu ponosa, uz podršku Grupe za podršku gej muškarcima. Organizatori odlučuju da ovogodišnji događaj ne bude nikako povezan sa prošlogodišnjim – umesto Povorka ponosa, čime se isticao politički značaj u smislu ostvarivanja prava na slobodno okupljanje LGBT osoba, ove godine imamo Paradu; po prvi put organizatori umesto opšte prihvaćenog akronima LGBT, usvajaju novi akronim – GLBT¹. Važno je u tom kontekstu istaći da su 2010. godine Paradu ponosa organizovali muškarci (ukoliko ih je i bilo, žene su ostale potpuno nevidljive), dok je Povorku ponosa 2009. godine organizovalo 6 žena i 2 muškarca.

GSA početkom godine održava sastanke sa gotovo svim političkim partijama u Srbiji (jedine partije koje su odbile sastanke sa GSA bile su Nova Srbija, Jedinstvena Srbija i Demokratska stranka Srbije), a stranke su na ovim sastancima ili otvoreno podržale održavanje parade ili su bile suzdržane, ali su gotovo sve pozvale na suzdržavanje od nasilja nad LGBT osobama. Treba naglasiti da su se slični sastanci održali i 2009. godine između Organizacionog odbora Povorka ponosa i predstavnika većine političkih partija RS, kao i nekoliko ministarstava, međutim, većina političara je samo godinu dana ranije imala potpuno drugačiji stav prema održavanju Povorka ponosa, tj. većina je bila suzdržana ili se ograđivala od održavanja povorke.

U junu su se predstavnici Queeria centra i GSA susreli i sa predsednikom RS, Borisom Tadićem, koji je takođe podržao održavanje Parade ponosa. Kako je 2009. godine tema Povorka ponosa bila centralna u javnosti više od tri meseca pre zakazanog događaja, predsednik RS se povodom ove teme oglasio samo jednom i to neposredno pre zakazanog održavanja Povorka ponosa, ističući obavezu države da se obračuna sa nasilnicima. Međutim, samo dva dana pred zakazanu Povorku ponosa 2009, i pored brojnih navjava nasilja upravo nad LGBT osobama, on se nijednom ne osvrće na najavljeni događaj niti otvoreno govori o odlučnosti države da zaštiti upravo one protiv kojih su sve pretnje upućene, već samo

1 Na insistiranje Labrisa, nakon nekoliko meseci organizatori Parade ponosa se ipak vraćaju upotrebi opšteprihvaćenog akronima LGBT.

deklarativno navodi "da će država učiniti sve da zaštiti građane bez obzira na njihovu nacionalnu, versku, polnu ili političku orijentaciju, jer nijedna grupa, ma kakav predznak imala, ne sme da poseže za pretnjama i nasiljem, niti da uzima pravdu u svoje ruke i ugrožava živote onih koji drugačije misle ili jesu drugačiji"².

Slično su reagovali i ostali političari i 2010. godine podrška održavanju parade bila je nedvosmislena, a u Organizacioni odbor uključuju se i pojedina ministarstva: Ministarstvo unutrašnjih poslova i Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, kao i tužilaštvo RS, članovi gradske skupštine, itd. I pored tako važnih promena u stavovima države prema održavanju Parade ponosa, u medijima ima jako malo tekstova koji govore o tome, članovi Organizacionog odbora se za dva meseca pre održavanja parade pojavljuju svega nekoliko puta, nema izveštaja o napadima na LGBT osobe i u javnosti je prisutna sveopšta tišina o Paradi ponosa.

Parada ponosa održana je 10. oktobra 2010. godine. Organizovana je pod ogromnom policijskom zaštitom. Učesnice/i su bile/i primorane/i da prolaze kroz policijske punktove u deo u kojem se održavala Parada ponosa, a koji je bio ispražnjen od ljudi i automobila. Između učesnica/ka Parade ponosa i policijskih kordona bilo je oko 100m praznog prostora, a učesnice/i nisu mogli da vide šta se dešava iza sigurnosnih prstenova. Na samom događaju govorili su mnogi predstavnici međunarodnih institucija, zatim ministar za ljudska i manjinska prava, kao i aktivistkinja Queer Beograda i Labrisa, Majda Puača. Mediji su preneli jako malo informacija sa samog događaja, medijsku pažnju (i to ne samo domaću) privukle su jedino slike nasilja. Takođe, mediji su propustili da objave da pojavljivanje i govor ministra Čiplića nisu naišli na podršku i odobravanje od strane domaćih aktivistkinja i aktivista, iako su neki od medija (B92) preneli deo njegovog govora. Niko od LGBT aktivista/kinja nije se našao u medijima tokom trajanja parade, odnosno nemira u gradu.

2 B92 - "Tadić: Država će sprečiti nasilje", 18.9.2009. (http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2009&mm=09&dd=18&nav_id=382111&nav_category=11)

Iza policijskih kordona oko 6000 huligana rušilo je grad i napadalo policijske službenike. Nakon Parade ponosa, 249 osoba je uhapšeno, 195 punoletnih i 54 maloletne osobe, 131 osoba je zadržana u pritvoru, 160 osoba je povređeno (većinu povređenih čine policajci), a do sada su za samo dve osobe izrečene presude – za sprečavanje službenog lica u vršenju službenih dužnosti na šest meseci zatvora, uslovno dve godine. U decembru su mediji objavili da je završen istražni postupak i pokrenute 83 optužnice zbog nasilničkog ponašanja i napada na službena lica. Iako su u Organizacioni odbor Parade ponosa bili uključeni i javni tužioci, i dalje nema podataka da postoji ijedna optužnica koja sadrži elemente diskriminacije ili zločina iz mržnje, što ponovo dokazuje da država ne prepoznaje važnost kvalifikovanja motivacije u vršenju krivičnih dela. Takođe, odmah nakon Parade ponosa, neki od političara (Ministar policije, gradonačelnik Beograda) izrazili su zabrinutost zbog svega što se dogodilo i zahtevali su od LGBT zajednice da se uzdrže od organizovanja sličnih događaja u budućnosti (gradonačelnik Beograda), ili da ih organizuju izvan centra grada (ministar policije). S obzirom da je reakcija organizatora Parade ponosa na ovakve izjave došla sa velikim zakašnjenjem, političari su iskoristili priliku da podrže stav većine stanovništva i optuže organizatore Parade ponosa za sve što se desilo, kao i da naglase da nasilje nema veze sa LGBT zajednicom, već da je to napad na državu, zbog napada na nekoliko sedišta političkih partija u Beogradu.

Nakon Parade ponosa, uočava se jedan tihi trend u ponašanju Ministarstva za ljudska i manjinska prava da izbegava LGBT prava u svojim politikama. Na primer, u novembru je ovo ministarstvo organizovalo konferenciju *Antidiskriminacija u Srbiji*. Iako su na konferenciji predstavljeni rezultati istraživanja javnog mnjenja o diskriminaciji koji su pokazali da najviši stepen predrasuda i diskriminacije u Srbiji postoji prema LGBT osobama³, ovo ministarstvo nije uključilo LGBT osobe u promotivne materijale protiv diskriminacije koje su napravili na osnovu rezultata ovog istraživanja. Takođe, ove godine je ministarstvo za ljudska i manjinska prava zajedno sa UN-om i OEBS-om sastavilo dokument o ljudskim pravima u Srbiji, u kojem se takođe među najdiskriminisanijim manji-

nama ne spominje LGBT zajednica. I na kraju, jedina osoba koja je javno i iskreno podržavala LGBT prava (i ne samo LGBT, već generalno ljudska i manjinska prava), državni sekretar Marko Karadžić, bio je primoran da podnese ostavku zbog nedostatka saradnje i izbegavanja u okviru ovog ministarstva.

I nakon održane parade primetan je govor mržnje političara, pa su tako značajni događaji iz gradske skupštine u novembru 2010. Koalicija protiv diskriminacije je tom prilikom izdala saopštenje⁴ i zatražila prekidanje sednice na kojoj su odbornici Radikalne stranke Srbije i Demokratske stranke Srbije otvoreno vređali LGBTIQ populaciju, a odbornik DSS-a Nebojša Bakarec je homoseksualnost okarakterisao kao "bolest, nastranost, devijantno ponašanje i izopačenost te društveni problem zbog koga su se sukobili predstavnici zdrave, heteroseksualne Srbije". Važno je naglasiti da niko od zvaničnika nije reagovao na saopštenje KPD-a niti na govor mržnje i poziv na linč LGBTIQ zajednice u Skupštini Beograda. Takođe, ni mediji nisu objavili saopštenje KPD.

I na kraju, u ovom delu izveštaja važno je ukazati na jednu potpunu novinu vezanu za način saradnje između LGBT aktivista i političkih partija. Naime, u decembru su mediji na pomalo senzacionalistički način objavili ulazak gej aktiviste i osnivača GSA, Borisa Milićevića, u Socijalističku partiju Srbije. Ovo je prvi put da je u Srbiji otvoreni gej aktivista postao član političke partije, partije koja se nikada nije formalno ogradila od zločina počinjenih tokom ratova 90tih godina, kada je upravo ova stranka bila vladajuća. Takođe, druga zabrinjavajuća okolnost je što poslednjih godina postoji veliki uticaj vlasti na civilni sektor, odnosno sve manje ima nezavisnih činilaca koji objektivno govore i zalažu se za ljudska prava u Srbiji, a kompromisi sa vlastima su sve veći. U tom smislu teško je proceniti da li je ulazak gej aktivista u političke partije u ovakvoj situaciji pozitivan za stanje LGBTIQ prava u Srbiji ili može da doprinese opštem trendu sve većih kompromisa sa vladajućim strukturama.

3 Više o ovom istraživanju u delu izveštaja *Diskriminacija i nasilje nad LGBTIQ osobama*, str. 11

4 Prilog br. 1

PRVE PRITUŽBE POVERENICI ZA ZAŠTITU RAVNOPRAVNOSTI ZBOG KRŠENJA PRAVA NA OSNOVU SEKSUALNE ORIJENTACIJE

Zakon o zabrani diskriminacije predviđa mogućnost obraćanja Povereniku za zaštitu ravnopravnosti u slučaju kršenja ljudskih prava. Sam proces izbora Poverenika za zaštitu ravnopravnosti pratile su brojne nepravilnosti. Nakon što je preko 200 organizacija civilnog društva podržalo kandidata za Poverenika Liberalno demokratske partije, dugogodišnjeg aktivistu za ljudska prava Gorana Miletića, i nakon što je probijen rok za izbor Poverenika, Demokratska stranka je Odboru za ustavna pitanja predložila kandidata Milutina Đuričića. Ovaj kandidat nije ispunjavao zakonske uslove u pogledu profesionalnog iskustva u oblasti ljudskih prava, jer iz njegove biografije ne proizlazi da se bavio diskriminacijom, manjinskim ili ljudskim pravima u periodu od deset godina. Istovremeno, ovaj kandidat nije imao podršku onih grupa stanovništva radi čije zaštite je Zakon o zabrani diskriminacije usvojen. On je povukao svoju kandidaturu pred Odborom za ustavna pitanja Narodne skupštine RS, nakon čega je DS predložila kandidatkinju Nevenu Petrušić, dekanu Pravnog fakulteta u Nišu.

Nakon brojnih kršenja Zakona o zabrani diskriminacije, u maju 2010. godine napokon je uspostavljena i ova institucija, a mesto poverenika Narodna skupština RS dodelila je Neveni Petrušić.

U septembru i oktobru Labris je uputio tri predstavke Poverenici za zaštitu ravnopravnosti⁵. Predstavke se odnose na kršenje člana 11, člana 13 i člana 21 Zakona o zabrani diskriminacije.

Prva pritužba poslata je 16. decembra 2010, a diskriminatorski čin odnosi se na homofobične izjave izvesnog dr Miroljuba Petrovića za dnevni list *Alo*. U tekstu koji je objavio ovaj list izvesni dr Petrović izjavljuje da je homoseksualnost bolest, ali i najavljuje otvaranje klinike za lečenje homoseksualnosti. Uz predstavku poverenici, Labris je zajedno sa nekoliko LGBT organizacija takođe poslao otvoreno pismo Ministarstvu zdravlja, koje se ubrzo potom obratilo LGBT organizacijama sa odgovorom da ovo ministarstvo neće izdati dozvolu za rad ovakvoj "klinici" jer bi to predstavljalo direktno kršenje zakona RS.

Druga pritužba poslata je 21. septembra 2010, a odnosi se na diskriminaciju od strane studentske desničarske organizacije *Nomokanon*, koja održava tribine na Pravnom fakultetu u Beogradu. Naime, ovo udruženje je izdalo saopštenje u kojem se navodi da je homoseksualnost devijacija, a Parada ponosa protest bolesnih ljudi protiv tradicionalnih porodičnih vrednosti i srpskog društva. Takođe, u ovom saopštenju navodi se i poređenje homoseksualnosti sa pedofilijom i nekrofilijom.

Treća pritužba Poverenici za zaštitu ravnopravnosti poslata je 14. oktobra 2010, a odnosi se na diskriminatorske izjave od strane Mitropolita Amfilohija Radovića. Naime, dan nakon održane Parade ponosa, Mitropolit Radović koristi se govorom mržnje protiv LGBT osoba, izjavljujući da homoseksualnost predstavlja "smrad sodomski", a da odgovornost za nasilje koje se desilo za vreme održavanja Parade ponosa snosi isključivo LGBT zajednica. Uprkos činjenici da Zakon o zabrani diskriminacije predviđa sledeće u članu 18, stav 2:

Ne smatra se diskriminacijom postupanje sveštenika, odnosno verskih službenika koje je u skladu sa verskom doktrinom, uverenjima ili ciljevima crkava i verskih zajednica upisanih u registar verskih zajednica, u skladu sa posebnim zakonom kojim se uređuje sloboda veroispovesti i status crkava i verskih zajednica

u pritužbi poverenici Labris tvrdi da Mitropolit Radović ne zastupa stavove Srpske pravoslavne crkve u svojoj izjavi jer je SPC veoma eksplicitno nekoliko puta pre toga pozvala javnost da se uzdrži od nasilja, ali i javno osudila nasilje nad učesnicima Parade ponosa.

Na sastanku održanom 17. decembra 2010. između poverenice za zaštitu ravnopravnosti i članica Koalicije protiv diskriminacije, poverenica je sa prisutnima podelila probleme sa kojima se susreće na početku rešavanja prvih pritužbi vezanih za diskriminaciju na osnovu seksualne orijentacije, naglasivši nemogućnost da pronađe adresu dr Miroljuba Petrovića, kao i "odugovlačenje pravnog tima lista *Alo*" u odgovoru na zahtev za izjašnjenje. Iako svi ovi slučajevi predstavljaju teške oblike diskriminacije (član 13, Zakona o zabrani diskriminacije), a sam postupak pred poverenicom zamišljen je kao brz postupak, a ne parnični postupak, nakon što

5 Prilog br. 2

je probijen rok određen zakonom, u januaru 2011. stigli su prvi odgovori poverenice vezani za slučaj "doktora za gejeve", kao i za slučaj saopštenja za javnost udruženja *Nomokanon*.

Odgovori, tj preporuke i mišljenja poverenice vezana za ove slučajeve biće tema narednog godišnjeg izveštaja Labrisa, ali je važno ukratko naglasiti da je ona izdala preporuke Miroljubu Petroviću da se javno izvini LGBT zajednici, da objavi na svom sajtu ovo izvinjenje, kao i da je obavesti o preduzetim koracima. Slične preporuke poverenica je uputila i listu Alo. Ovakva njena odluka predstavlja PRVU pozitivno rešenu pritužbu Poverenici za zaštitu ravnopravnosti, a koja se tiče kršenja prava na osnovu seksualne orijentacije.

MEDIJI

I u 2010. godini Labris je radio na analizi diskursa kojim se koriste štampani mediji u Srbiji kada pišu o LGBT temama i/ili osobama. Dnevni pres kliping pruža nam pogled na način na koji se štampani mediji u Srbiji odnose prema LGBT osobama, kao i na vreme, motive i učestalost ovakvog izveštavanja. Labris je, kao i prethodnih godina, izrađivao tromesečne izveštaje o pisanju medija o LGBT temama, sa analitičkim, kritičkim i aktivističkim pristupom u analiziranju realnosti i medijima kao ključnim elementom u procesu kreiranja javnog mnjenja. Tromesečni izveštaji mogu se naći na Labrisovom veb sajtu⁶.

Labrisovo istraživanje medija pokazuje da se već godinama većina tekstova sa LGBT tematikom najčešće objavljuje u rubrici *Zabava*. Međutim, aktivnosti LGBT organizacija u 2009. i 2010. godini doprinele su promeni načina izveštavanja, pa se u poslednje dve godine većina tekstova sa ovim izveštavanjem pojavljuje u rubrikama *Politika i Društvo*. U prvoj polovini 2010. godine, mediji su bili skoncentrisani na izveštavanje o aktivnostima Koalicije protiv diskriminacije koja je zahtevala da političke partije podrže kandidata za Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, Gorana Miletića, koga je podržalo više od 200 organizacija civilnog društva. Dnevni listovi takođe objavljuju i zahtev Koalicije za smenu ministra Čiplića, kao i reakcije na njegovo ćutanje na ovu temu. Tokom proleća

6 www.labris.org.rs

i leta, Gej strejt alijansa započela je proces pregovaranja sa političkim partijama o održavanju Parade ponosa, a mediji su ispratili sve održane sastanke između GSA i političkih partija.

Što se tiče pisanja medija na temu Parade ponosa 2010, za razliku od prošle godine kada su organizatorke/i bili u centru medijskog izveštavanja puna tri meseca pre zakazane Povorke ponosa, ove godine mediji su se bavili ponašanjem političara izazvanim ovim događajem, ali su organizatori i kampanja ostali potpuno nevidljivi. Nasilje koje se desilo tokom održavanja Parade ponosa 2010. bilo je centralna vest, dok je sama parada potpuno ignorisana od strane medija. U medijima su se našli glasovi političara, društvenih analitičara i javnih ličnosti koje su govorile o Paradi ponosa, dok je primetno *odsustvo glasova* predstavnika Organizacionog odbora i LGBT organizacija u navedenom periodu, što je rezultiralo ne tako visokim procentom medijskih tekstova u kojima su citirani⁷.

Homofobični diskurs u medijima je bio sve prisutniji kako se približavalo održavanje Parade ponosa, ali je političar Dragan Marković Palma već u julu jasno izrekao svoj i stav svoje partije:

"JS se protivi pokazivanju seksualnog opredeljenja na javnim mestima. Jedna od najdemokratskijih zemalja – Francuska, nedavno je zabranila nošenje burki na javnim mestima, iako je to muslimanska tradicija već više od 1.000 godina. Zar mi treba da pristanemo na nešto što nema nikakvu tradiciju. Otkad je srpski brend da muškarci u tangama i sa vibratorima šetaju ulicama? Nemam ništa protiv da rade u četiri zida šta im je volja, neka zakupe neku halu i u njoj rade šta god hoće. Nije tu reč ni o kršenju ljudskih prava, jer je i u Moskvi prošle godine zabranjena gej parada. Tu je reč o ruganju Srpskoj pravoslavnoj crkvi i srpskom narodu, a mi u JS-u ne možemo da zabranimo gej paradu, ali nećemo ni da je podržimo."

Dragan Marković Palma,
Alo, 26. juli 2010.⁸

7 Iz Medijskog izveštaja Labrisa za jul, avgust i septembar, Jelena Višnjić

8 Ibid.

Odluka Gradskog odbora Nove Srbije iz Beograda, koji je zabranio učešće svim svojim članovima na Paradi ponosa potvrda je konzervativizma i jednodimenzionalna na političkoj sceni. Kao ilustraciju navodim citat člana Nove Srbije Jovana Marića iz *Dnevnika*, 29.09.2010. u kojoj on ističe da je jedan od razloga zašto je njegova stranka protiv Parade ponosa to što ona *“dobrano urušava tradicionalne vrednosti srpskog naroda, protiv nje je Srpska pravoslavna crkva i patrijarh, a, posle patrijarha se ne govori”*.⁹

Bora Đorđević je ostao na liniji njemu svojstvene i prepoznatljive poetike:

Nemam ništa protiv pedera, izvinjavam se što koristim taj stari izraz za njih, ali neka se jebu u bulju kod kuće. Kitu u tur gura, to je skroz u redu, to je gej kultura. Eto, to je moj komentar.

Kurir, 3. oktobar 2010.⁹

Kao pozitivne primere u ovom periodu ističemo tekst Miloša Vasića o najavljenim pretnjama Paradi ponosa *“Vlast ulice ili države?”*, objavljen u *Danasu* 13.09. 2010, koji predstavlja precizno izvedenu dijagnozu erozije savremenog društva Srbije. Tekst Zorice Mršević, zamenice Zaštitnika građana *“Huškački govor”*, takođe objavljen u *Danasu*, analitički je uvid kako u sam pojam govora mržnje, tako i opasnosti od njegovog prisustva u javnom diskursu.¹⁰

Neutralna kontekstualizacija LGBT tema je i dalje dominantna u medijskom diskursu, a više negativnih tekstova bilo je prisutno u periodu oko održavanja Parade ponosa 2010. Takođe, i 2010. kao i ranijih godina, malo je tekstova u kojima se spominju lezbejke, što predstavlja direktan indikator za nevidljivost žena u medijima, pa čak i u okviru tekstova koje govore o LGBT temama. Još jedan mizoginični čin u medijskom izveštavanju predstavljalo je i agresivno naglašavanje nepostojećeg akronima GLBT, kojim su se koristili i organizatori Parade ponosa 2010. Ovaj akronim stavlja lezbejke na drugo mesto i jača patrijarhalnu matricu *“ženske drugosti”*. Na-

9 Ibid.

10 Iz medijskog izveštaja za oktobar, novembar i decembar, Jelena Višnjić
10

kon Labrisovih javnih reakcija, organizatori Parade ponosa ponovo se vraćaju upotrebi akronima LGBT.

Labris već godinama unazad podnosi predstavke Republičkoj radiodifuznoj agenciji zbog govora mržnje prema LGBT osobama tj. prema ženama u domaćim elektronskim medijima. Zbog neadekvatnog odgovaranja na pritužbe, Labris je nekoliko puta morao da se obraća Zaštitniku građana kako bi intervencijom primorao RRA da poštuje zakon i odgovori u zakonskom roku na svaku žalbu koju dobije. Osim što je pokretanje ovog mehanizma gotovo uvek zahtevalo i dodatne napore da se RRA privoli da poštuje procedure i zakon, svaki put su predstavke odbacivane kao neosnovane te je nalaženo da govora mržnje nema i da je reč o slobodi izražavanja. Ove godine, RRA je po prvi put, i to bez dodatne intervencije Zaštitnika građana, našla da je Televizija Košava prekršila Zakon o radiodifuziji te emitovala govor mržnje i to u emisiji *Luda kuća*, a konkretan govor mržnje bio je uperen pre svega prema transeksualnim osobama. Iako je glavni i odgovorni urednik ove televizije kontaktirao Labris, izvinjavao se, te tvrdio da nije postojala namera - izuzetno je važno da je Republička radiodifuzna agencija konačno jednom utvrdila da je bilo govora mržnje prema LGBT osobama.

Među mnogim reakcijama na medijsko izveštavanje, važno je pomenuti i akciju Labrisa iz aprila 2010. godine. Tada se Labris obratio RRA zbog kršenja člana 14 Zakona o radiodifuziji i objavljivanja govora mržnje protiv žena u emisiji *Balkanska ulica* na medijskom javnom servisu Radio televizija Srbije. Naime, u ovoj emisiji je glumac Vuk Kostić na pitanje voditeljke Vesne Dedić *“Šta biste uradili kada biste zatekli svoju devojku sa drugim momkom?”* odgovorio da *“bi je ubio pištoljem”*. Pored toga, iako se radi o montiranoj emisiji, voditeljka se nasmejala ovoj njegovoj izjavi i izjavila da je njen gost bio *“divan i neko ko je govorio o ljubavi, dobroti, poeziji...”* Dva dana nakon reakcije Labrisa, RTS PR služba poslala nam je e-mail u kojem se izvinjava Labrisu¹¹. Nakon toga nam se obratila i služba RRA sa pitanjem da li je izvinjenje dovoljno ili želimo i dalje njihovo razmatranje pritužbe. Odlučile smo da nastavimo dalje sa pritužbom jer je izvinjenje bilo upućeno samo Labrisu, ali ne i LGBTIQ zajednici, a voditeljka ove emisije je kasnije i u dru-

11 Prilog br. 3

gim emisijama pravila šale o ovom slučaju. S druge strane, iako u negativnom kontekstu, ista voditeljka je doprinela i podizanju vidljivosti Labrisa u medijima, govoreći o ovom slučaju u emisijama u kojima se Labris inače ne spominje¹². Odgovor RRA o ovom slučaju još uvek nismo dobile.

DISKRIMINACIJA I NASILJE NAD LGBTIQ OSOBAMA

Za potrebe opisivanja stavova javnog mnjenja prema LGBTIQ osobama koristimo rezultate istraživanja javnog mnjenja o diskriminaciji u Srbiji koje je sproveo Strategic Marketing u okviru projekta "Podrška sprovođenju antidiskriminacionog zakonodavstva i medijacije u Srbiji", koji se realizuje u saradnji Ministarstva rada i socijalne politike i Programa Ujedinjenih nacija za razvoj, a uz finansijsku podršku Evropske Unije, u oktobru 2010. godine. Važno je napomenuti da je prethodno, osnovno istraživanje javnog mnjenja o diskriminaciji realizovano na reprezentativnom uzorku građana Srbije 15+ godina u martu 2009. godine, tako da se mnogi rezultati iz 2010. godine upoređuju sa prethodnima. Prethodno istraživanje sprovedeno je neposredno pre stupanja na snagu Zakona o zabrani diskriminacije, dok je istraživanje iz 2010. sprovedeno neposredno pred Paradu ponosa.

Kada se govori o najviše diskriminisanim grupama, za razliku od prethodne godine, redosled najčešće pominjanih grupa koje građani opažaju kao najviše diskriminisane donekle se promenio. Dok su prethodne godine iza Roma, kao najviše diskriminisane sledile osobe sa invaliditetom (27%), siromašne osobe (26%), žene (20%) i starije osobe (19%), ove godine su siromašne osobe dospale na drugo mesto (pominje ih 32% građana), zatim starije osobe (22%), pa pripadnici seksualnih manjina (16%). Jedan od razloga povećanog procenta građana koji pominju seksualne manjine može se svakako potražiti u činjenici da je ovo istraživanje realizovano neposredno pre Parade ponosa, odnosno u periodu kada su mediji ovoj temi posvećivali veću pažnju.

12 Emisije snimane u studiju posvećene pre svega publici koju čine žene srednjih godina i obično govore o zdravlju, tračevima na estradi, lepoti i sl.

Uprkos generalno negativnim stavovima prema diskriminaciji koje je izrazila većina građana Srbije, predrasude i netolerancija prema manjinskim grupama su porasle u odnosu na 2009. godinu. Predrasude, merene procentom građana koji su ocenili da pripadnici manjinskih grupa ne bi mogli uspešno da obavljaju poslove na rukovodećim pozicijama, u gradskoj čistoći, poslove javne vlasti ili u obrazovnom sistemu, porasle su prema svim manjinskim grupama, a najviše prema seksualnim manjinama, a zatim i nacionalnim manjinama. Najmanja tolerancija izražena je prema HIV pozitivnim osobama, seksualnim manjinama i Albancima, dok su procenti neprihvatanja u odnosu na prethodnu godinu najviše porasli upravo u slučaju seksualnih manjina.

Kada je reč o institucionalnoj diskriminaciji prema LGBT osobama i dalje postoji potpuno ignorisanje trans osoba od strane države. Naime, iako se u Srbiji već više od 20 godina vrše medicinska prilagođavanja pola transeksualnih osoba, i dalje ne postoji nikakva zakonska regulativa kojom bi se regulisao njihov pravni subjektivitet. U praksi postoji mogućnost promene imena i jedinstvenog matičnog broja nakon obavljenih hirurških intervencija u samo jednoj beogradskoj opštini, međutim, potpuno nelegalno. Zato je važno da se ovo pitanje pravno uredi na zadovoljavajući način kako transeksualne i transrodne osobe ne bi bile izložene različitim vidovima diskriminacije, odnosno kako bi njihov pravni subjektivitet odgovarao faktičkom stanju. Pored toga, važno je utvrditi i pravni status heteroseksualnih brakova koji nakon prilagođavanja pola postaju istopolni, odnosno obezbediti da prava stečena iz takvog braka ne budu poništena, s obzirom da je brak sklopljen u momentu kada partneri/partnerke nisu bili/e istog pola. I na kraju, važno je urediti i pitanje roditeljskog prava u ovakvim slučajevima i obezbediti da se, u najboljem interesu deteta, roditeljsko pravo osobama koje su prošle kroz procedure prilagođavanja biološkog pola održi bez ikakvih smetnji.

Iako je u delu koji govori o događajima oko Parade ponosa već bilo reči o homofobičnom nasilju u 2010. godini, važno je ponovo istaći da svakako najviše zabrinjava činjenica da među optužnicama uhapšenih nasilnika tokom Parade ponosa nema elemenata diskriminacije niti zločina iz mržnje. Takođe, prema medijskim

izveštajima, do sada su za samo dve osobe izrečene presude – za sprečavanje službenog lica u vršenju službenih dužnosti na šest meseci zatvora, uslovno dve godine. Prema decembarskim medijskim izveštavanjima, ukupno je pokrenuto 83 optužnice i sve se odnose na nasilničko ponašanje i sprečavanje službenih lica u vršenju službene dužnosti, a motiv nasilja se ne uzima u obzir u okviru optužnica.

Jedini slučaj otvorenog homofobičnog nasilja o kome pišu mediji u avgustu 2010. godine odnosi se na napad na dvojicu nemačkih državljana na beogradskom jezeru Ada Ciganlija. Naime, dnevne novine *Blic* u avgustu pišu o napadu osamnaestogodišnjeg Kristijana Živanovića iz Beograda koji je uhapšen nekoliko sati nakon što je na Adi Ciganliji nožem ubo nemačkog državljanina Dominika Milera (18), a njegovom sunarodniku, maloletnom P. R. nano je lakše povrede. Nemački državljani izašli su u klub *PipIs*, a kada su krenuli kući, Živanović ih je presreo na šetalištu nedaleko od kluba. Preteći nožem naredio im je da mu predaju torbice sa novcem i mobilne telefone, a onda je Milera nožem ubo u leđa, dok je njegovom drugu zadao nekoliko udaraca. Napadač je pešice pobegao u nepoznatom pravcu, dok je neko od prolaznika pozvao Hitnu pomoć. Napadač, koji je uhapšen u svojoj kući u beogradskom naselju Žarkovo, na saslušanju u policiji je rekao da je mladiće napao jer su mu “delovali kao pripadnici gej populacije”¹³. U toku 2010. godine samo se pet osoba obratilo Labrisovom pravnom savetovalištu, a samo u tri slučaja radilo se o diskriminaciji na osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta. Mali broj obraćanja Labrisovom pravnom savetovalištu može se objasniti nedovoljnim poznavanjem sopstvenih prava LGBTIQ osoba, ali i povećanom vidljivošću LGBTIQ aktivista/kinja, koja je nužno dovela do još veće izolacije jednog dela LGBTIQ zajednice.

Prvi slučaj odnosi se na nedostatak legislative koja reguliše prava transrodnih/transeksualnih osoba u Srbiji. Osoba A. T. podnela je žalbu Ustavnom sudu Republike Srbije, a Labris joj je pružio pomoć u pronalaženju advokata i pravnika koji su joj omogućili ovu ustavnu žalbu, kao i finansijsku podršku. Radi se o transeksualnoj

osobi koja ne može da promeni dokumenta nakon operacija prilagođavanja pola. Takođe, A.T ima problema jer je pre tranzicije sklopila brak iz kojeg ima i dete. Sada ne želi da prekine brak, pa od suda traži potvrdu da prava stečena brakom (iako se on trenutno faktički može opisati kao nevažeći jer su u pitanju dve osobe istog pola), uključujući i roditeljstvo, još uvek važe.

Drugi slučaj vezan je za lezbejku državljanu Srbije koja je bila u istopolnom braku u Španiji, a nakon što je prekinula taj brak, sada želi da sklopi istopolni brak u Nemačkoj. Da bi to uradila potrebna joj je potvrda iz Srbije da nije bila u istopolnom braku. Ona je imala mnogo problema prilikom traženja ove potvrde jer joj nije precizno objašnjeno koje potvrde treba da ima da bi to dokazala, s obzirom na to da u Srbiji ne postoji istopolni brak. Labris joj je objasnio da je potrebno da dobije potvrdu u kojoj piše da nije udata, kao i da srbijanski zakon ne prepoznaje istopolna partnerstva.

Treći slučaj se odnosi na prijavu neprofesionalnog i diskriminatorskog ponašanja medicinskih sestara koje rade na telefonu “Halo beba” – usluga javnog telefonskog servisa za mlade roditelje u okviru Instituta za javno zdravlje u Beogradu. Žena koja nam se obratila obavestila nas je da je doživela uvrede zbog toga što je svojoj muškoj bebi merila temperaturu tela analno. Ona je tvrdila da je čula dosta homofobičnih izjava od sestre koja je tvrdila da se analnim merenjem temperature muškim bebama “mogu izazvati devijantne sklonosti kod dečaka”. U ovom slučaju aktivistkinja Labrisa odlučila je da pristupi situacionom testiranju diskriminacije. Ona je nazvala ovu instituciju i kao i u slučaju žene koja nam se obratila, pitala koja je razlika kada se temperatura bebama meri analno i ispod pazuha. Na ovo pitanje medicinska sestra koja se javila izrekla je niz homofobičnih izjava, tvrdeći ponovo da se ovakvim merenjem kod dečaka “razvijaju devijantne sklonosti i homoseksualnost”. Nakon toga smo poslale pritužbu republičkom zaštitniku građana, direktoru Instituta za javno zdravlje i Srpskoj lekarskoj komori. Rezultat ove akcije je održana edukacija za osoblje ove institucije u januaru 2011. godine.

¹³ Blic, “Izbo mladiće jer su gej”, 13. 08. 2010.

<http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/202414/Izbo-mladice-je-je-mislilo-da-su-gej>

OSTALE AKTIVNOSTI LABRISA U 2010. GODINI***Info centar za lezbejke i neheteroseksualne žene***

Tokom 2010. godine u okviru Info centra održane su brojne radionice za lezbejke i neheteroseksualne žene, održan je jedan seminar, nastavilo je sa radom psihološko savetovalište, a osim individualne, organizovane su i grupne terapije. Takođe su ostvarene i brojne socijalne aktivnosti, pre svega kroz "lezbejske smene" – dva dana nedeljno, kojim aktivistkinje Labrisa rade u večernjim satima kako bi se ženama omogućilo da posete Labris ukoliko to ne mogu da urade tokom uobičajenog radnog vremena.

U maju je održan sedmi po redu seminar "Na slovo, na slovo...L" na Zlatiboru. Za četiri dana, koliko je trajao seminar, održane su radionice/predavanja na teme: stereotipi i predrasude, identiteti; jezik kao sredstvo diskriminacije; homofobija i internalizovana homofobija; ljudska prava; coming out; konflikti; seksualnost. Seminaru je prisustvovalo 13 osoba iz Beograda, Niša i Novog Sada. Ovi seminari i dalje predstavljaju jednu od najvažnijih aktivnosti Labrisa namenjenih lezbejkama i ženama drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne.

Osim uobičajenih individualnih terapija za lezbejke kroz psihološko savetovalište, ove godine uvedena je mogućnost ostvarivanja i grupnih terapija, za koju su žene pokazale naročitu zainteresovanost. Pored toga, većina radionica održanih u 2010. godini održana je sa ciljem pružanja psihološke podrške. Iako je psihološko savetovalište usluga koju Labris obezbeđuje a za koju su lezbejke i neheteroseksualne žene najviše zainteresovane, višegodišnje iskustvo ukazalo je na potrebu da se u budućnosti uloži više npora u cilju institucionalizacije ovih usluga, odnosno, pružanja mogućnosti njihove dostupnosti u okviru državnih institucija. Godinama je jedan od ciljeva rada psihološkog savetovališta bio da se više žena osnaži kako bi lakše prepoznavale i prijavljivale nasilje i/ili diskriminaciju, ali i da budu osnažene u cilju većeg društvenog angažmana i otkrivanja svog lezbejskog identiteta.

Važno je naglasiti da je 2010. godine Labris po prvi put u svoj rad uključio i 16 volonterki koje su bile uključene u sve programe Labrisa i koje su doprinele njihovom uspešnom realizovanju.

Lobiranje, javno zagovaranje i edukacija

Među najvažnije aktivnosti u okviru ove oblasti rada Labrisa spadaju svakako i aktivnosti vezane za promociju Zakona o zabrani diskriminacije. Labris je prva tri meseca aktivno učestvovao u prikupljanju podrške za kandidata LDP-a za poverenika za zaštitu ravnopravnosti, Gorana Miletića, kroz brojne sastanke sa koalicijom i predstavnicima vlasti, medijske izjave i učestvovanje na konferencijama za medije. Takođe, zajedno sa Gejten LGBT grupom, Labris je učestvovao u izradi Priručnika za primenu Zakona o zabrani diskriminacije koji je prošle godine objavila Koalicija protiv diskriminacije.

U cilju upoznavanja aktivista/kinja sa mogućnostima borbe protiv diskriminacije na osnovu ovog zakona, Labris je sproveo i zajednički projekat sa Regionalnim centrom za manjine. Ovaj projekat obuhvatio je trening o situacionom testiranju diskriminacije, koji je vodila aktivistkinja Bea Bodrogi iz organizacije NEKI iz Budimpešte, koja već nekoliko godina radi na ovakvim slučajevima. Održana su i četiri treninga "Diskriminacija: upoznaj i suprotstavi se!" za preko 60 aktivista/kinja u Beogradu, Nišu, Leskovcu i Dimitrovgradu koje su vodile aktivistkinje iz RCM-a i Labrisa. Ovi jednodnevni treninzi govorili su o prepoznavanju diskriminacije i mehanizmima primene Zakona o zabrani diskriminacije, posebno o novom mehanizmu obraćanja pritužbama Poverenici za zaštitu ravnopravnosti. Kao što je ranije pomenuto, Labris se povodom tri slučaja diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije i/ili rodnog identiteta obratio Poverenici.

U cilju kreiranja što boljeg modela Zakona o registrovanom partnerstvu za Labris je urađena studija *Analiza pravnog poretka Republike Srbije u pogledu poštovanja načela jednakosti i zabrane diskriminacije po osnovu seksualne orijentacije u porodičnopravnim odnosima*. Ovu studiju je za Labris uradio dr Marko Milanović, pravnik Beogradskog centra za ljudska prava i profesor sa Univerziteta Kembridž u Velikoj Britaniji. Neki od zakona koji su obuhvaćeni ovom analizom su

Porodični zakon RS, kao i odredbe Ustava kojima se definišu brak i porodica. Rezultati ovog istraživanja pružili su nam instrukcije za prevazilaženje pravnih prepreka u cilju što boljeg i primenjivijeg modela Zakona o registrovanom partnerstvu. Nakon izrade studije, Labris je angažovao pravni tim koji je krajem godine sastavio prvi nacrt modela Zakona o registrovanom partnerstvu. Sledeći koraci obuhvataju predstavljanje ovog modela LGBT aktivistima/kinjama i usvajanje izmena i predloga koji dolaze najpre od LGBT zajednice, postizanje konsenzusa oko sadržaja modela zakona sa drugim LGBT aktivistima/kinjama, nakon čega bi se pristupilo daljem zagovaranju za usvajanje zakona koji bi regulisao diskriminaciju na osnovu seksualne orijentacije u porodičnopравnim odnosima u Srbiji.

Povodom 17. maja, Međunarodnog dana protiv homofobije i transfobije, Labris je sproveo akciju prikupljanja ličnih priča LGBT osoba o primerima kada su im njihova osnovna prava bila uskraćena. Cilj je bio da se što veći deo javnosti informiše o konkretnim primerima kršenja ljudskih prava. Lična iskustva nasilja i diskriminacije lezbejki i gejeva objavljene su u okviru kampanje *Da se i tvoj glas čuje, naš je glas u tišini*. Ove priče objavljene su i na zvaničnom IDAHO veb sajtu¹⁴.

Povodom Međunarodnog Dana ponosa lezbejki, gej muškaraca, biseksualnih i transrodnih osoba, Zaštitnik građana i Labris – organizacija za lezbejska ljudska prava, razvili su zastavu duginih boja, simbol LGBT osoba širom sveta, sa zgrade u kojoj se nalaze prostorije Zaštitnika građana. Imajući u vidu da se širom sveta Dan ponosa obeležava Povorkama ponosa i marševima centralnim ulicama glavnih gradova, ovim simboličkim činom želeli smo ne samo da obeležimo Dan ponosa LGBT populacije, već i da ukažemo na uskraćivanje prava na javno okupljanje LGBT osobama u Srbiji. Takođe, ukazano je na činjenicu da Zaštitnik građana i dalje predstavlja jedinu instituciju u Srbiji koja LGBT prava ne podržava samo deklarativno, ali su i pozvane odgovorne državne institucije da prepoznaju i sankcionišu nasilje nad lezbejkama i gejevima, kao i da obezbede uslove za održavanje Parade ponosa 2010.¹⁵

14 <http://www.dayagainsthomophobia.org/spip.php?article209>

15 Prilog br. 4

Tokom 2010. godine Labris je uspostavio kontakte sa gotovo svim lokalnim ombudsmanima u Srbiji, da bi na kraju godine bila organizovana i konferencija za ombudsmane o LGBT pravima. Institucija ombudsmana ne postoji u svim gradovima Srbije niti postoji zakonska obaveza za njihovo uspostavljanje, a trenutno postoji devet opština sa uspostavljenom institucijom ombudsmana. Nakon sastanaka sa nekima od njih, Labris je održao i jednodnevnu konferenciju na kojoj su prisustvovala/i lokalni ombudsmeni, kao i zamenica zaštitnika građana za rodnu ravnopravnost, prava deteta i osobe sa invaliditetom, dr Zorica Mršević, i zamenica za ravnopravnost polova Pokrajinskog ombudsmana, Danica Todosrov. Cilj konferencije bio je razmena iskustava i ideja o mogućnostima ombudsmana u okviru podizanja vidljivosti LGBT tematike i problema sa kojima se suočavaju LGBT osobe u Srbiji. Posebno je važno bilo uspostaviti kontakte i osnove za buduću saradnju u gradovima u kojima ne postoje LGBT organizacije. Takođe, pokušale smo da posebno istaknemo značaj proaktivnog pristupa ombudsmana, uzimajući u obzir da su homofobično nasilje i diskriminacija najčešće nevidljivi i retko se prijavljuju.

Labris, organizacija za lezbejska ljudska prava, uradila je analizu statuta političkih partija u Srbiji. Cilj pregleda i analize postojećih statuta parlamentarnih političkih partija Republike Srbije bio je pokušaj dijagnosticiranja načina na koji se stranke u svojim statutima i načelima zalažu za poboljšanje položaja LGBT osoba. Kako znamo da trenutno postoje političke stranke u Srbiji u čijim statutima se mogu naći načela zalaganja za prava LGBT populacije, bilo nam je važno da istražimo koliko tačno takvih stranaka postoji u Srbiji, ali i da utvrdimo kakve su neke od praksi kod demokratskih političkih partija u EU. Analiza *“Od izvora dva puta: LGBT populacija u statutima političkih partija Srbije”* predstavlja belešku iz srbijske političke stvarnosti i potvrda je strategija isključivanja LGBT populacije iz javnog i političkog diskursa.

Kada je reč o zagovaranju na evropskom nivou, važno je naglasiti da su aktivistkinje Labrisa, a u uz podršku ILGA Europe, u junu posetile Evropsku komisiju gde su zajedno sa drugim ženskim i ljudskopravaškim organizacijama izvestile tim za proširenje o stanju LGBT prava u Srbiji. Takođe, one su se susrele i sa nekoliko članova

Evropskog parlamenta, kao i sa prvim sekretarom belgijske delegacije koja je preuzimala predsedavanje Evropskom unijom do kraja 2010. godine. Pored toga, 2010. godine održano je i nekoliko sastanaka sa Savetom Evrope, Amnesty International-om, brojnim međunarodnim partnerima tokom prisustva Labrisa na 14. ILGA Europe konferenciji. Cilj svih ovih susreta je bio prenošenje informacija o ključnim problemima sa kojima se LGBT osobe u Srbiji suočavaju onima koji imaju moć da utiču na prilike u zemaljama koje su u procesu evropskih integracija.

U okviru programa edukacije održana su dva strukovna seminaru o LGBTIQ pravima – za pravnike u nevladinim organizacijama, kao i za zaposlene u domovima zdravlja. Rezultati oba ova seminaru jesu proširena lista potencijalnih saradnika/ca u različitim oblastima. Takođe, aktivistkinje Labrisa učestvovala su i u seminarima drugih organizacija u zemlji i regionu (Inicijativa mladih za ljudska prava, Helsinški komitet za ljudska prava u Beogradu, Juventas u Podgorici, itd.). Pored seminaru, tokom 2010. održane su i brojne radionice – za omladinu NVO-a, omladinu Socijaldemokratske unije, srednjoškolke i srednjoškolce u šest srednjih škola u Leskovcu, zaposlene u Ženskom zatvoru u Požarevcu, itd. Kao i ranijih godina, mnoge organizacije i institucije obraćale su se Labrisu zbog potreba edukacije o LGBTIQ pravima, a Labris je prepoznat kao vodeća LGBTIQ organizacija kada se radi o programima edukacije.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Nema sumnje da je 2010. godina donela izvesne pozitivne rezultate kada se radi o stanju LGBTIQ prava u Srbiji, pre svega zato što je država napokon dozvolila održavanje Parade ponosa i zaštitila njene učesnice i učesnike. Međutim, Srbija je i dalje veoma daleko od sistematskog rešavanja problema ekstremno visokog nivoa homofobije u društvu. Zbog toga su preporuke državi i dalje veoma slične kao i ranijih godina.

Preporuke državnim organima za unapređenje položaja LGBTIQ populacije:

- Procesuirati sve slučajeve nasilja nad LGBTIQ osobama, tj. pronaći i kazniti počiniocima ovih krivičnih dela, ali i one koje se tiču pretnji aktivistkinjama i aktivistima za LGBTIQ prava.
- Prilikom procesuiranja slučajeva nasilja nad LGBTIQ osobama, kvalifikovati ova krivična dela kao zločin iz mržnje, tj. prepoznati motiv ovakvog nasilja.
- Promovisati pravo na seksualnu orijentaciju kao jedno od osnovnih ljudskih prava, uključujući i prava vezana/koja bi trebalo da proizlaze iz porodičnog/partnerskog života istopolno orijentisanih osoba.
- Razviti programe edukacije s ciljem senzibilisanja zaposlenih u državnim institucijama za pitanja seksualne orijentacije i LGBTIQ ljudskih prava, pre svega za zaposlene u institucijama sudstva, tužilaštva, policije i zdravstva.
- Uvesti krivično delo zločin iz mržnje u postojeći Krivični zakonik Republike Srbije.
- Usvojiti zakonodavstvo neophodno za prepoznavanje i poštovanje prava transeksualnih i transrodnih osoba.
- Distribuirati svim relevantnim ustanovama i institucijama informacije potrebne za adekvatnu podršku transeksualnim i transrodnim osobama.

PRILOG 1

SAOPŠTENJE KOALICIJE PROTIV DISKRIMINACIJE ZBOG GOVORA MRŽNJE PREMA
LGBT OSOBAMA U SKUPŠTINI GRADA BEOGRADA

01. 11. 2010.

Koalicija protiv diskriminacije najoštrije osuđuje govor mržnje i poziv na linč LGBT populacije od strane odbornika Srpske radikalne stranke tj. Demokratske stranke Srbije na sednici Skupštine Beograda koja se upravo odvija na temu bezbednosti u glavnom gradu. Takođe, pozivamo smesta na prekidanje ove sednice kojoj prisustvuje i Ministar unutrašnjih poslova Ivica Dačić, a na kojoj se najotvorenije propagira mržnja, poziva na diskriminaciju te pravda nasilje nad čitavim jednim delom populacije.

Naime, današnja sednica Skupštine grada samo je nastavak pozivanja na linč koji je juče zapravo otpočeo odbornik Srpske radikalne stranke Jovan Nikolić, na redovnoj sednici Skupštine opštine Stari grad, tako što je ostalim prisutnima delio fotografije učesnika Parade ponosa. Na tim fotografijama su navodno članovi Liberalno demokratske partije, a predstavnik SRS je izjavio da će te fotografije dostaviti i organizaciji "SNP Naši 1389" čiji će članovi "znati šta sa njima treba da se radi".

To da je reč o fašističkoj politici čitave jedne političke stranke svedoči i današnja izjava Nikolićevog stranačkog kolege Nemanje Šarovića, koji je potvrdio da u deljenju fotografija učesnika Parade ponosa ne vidi ništa sporno, te da i on može isto to da ponovi.

Takođe, na današnjoj sednici Skupštine grada Beograda, odbornik DSS Nebojša Bakarec podržao je ovo pozivanje na nasilje i diskriminaciju jedne manjinske grupacije tako što je pripadnike LGBT populacije tj. homoseksualnost okarakterisao kao "bolest, nastranost, devijantno ponašanje i izopačenost, te društveni problem zbog koga su se sukobili predstavnici zdrave, heteroseksualne Srbije".

Huligane i nasilnike koji su 10. oktobra tokom trajanja Parade ponosa, porušili pola grada i divljački napali pripadnike policije tj. učesnike Parade ponosa, Bakarec je danas nazvao "mladim ljudima koji su gurnuti da se biju protiv predstavnika policije."

Sve navedeno, predstavlja otvorenu podršku nasilnicima da nastave sa politikom sile prema svima koji su drugačiji i različiti, te potvrđuje postojanje političkih inspiratora incidenata koji se dešavaju proteklih nedelja.

Koalicija protiv diskriminacije zahteva od tužilaštva da reaguje i preduzme odgovarajuće mere zbog otvorenog pozivanja i podrške krivičnim delima tj. zbog kršenja svih propisa o zaštiti ličnih podataka, te namernog ugrožavanja sigurnosti ljudi koji su učestvovali na Paradi ponosa.

Od gradonačelnika Beograda Dragana Đilasa, zahtevamo da javno osudi sve što se u protekla dva dana moglo čuti od odbornika SRS i DSS u gradskim skupštinama i kao “prvi čovek Beograda” konačno otvoreno stane u odbranu ljudskih prava i poštovanja zakona i Ustava Republike Srbije.

Čvrsto verujemo da se jedino hitnom reakcijom institucija može stati na kraj nasilju i bezumlju, koji očitó imaju veoma dobru potporu i u nekim političkim strankama, te upozoravamo institucije da je ova reakcija još potrebna kada pozivi na linč stižu upravo iz jedne od institucija tj. Skupštine grada Beograda.

Koaliciju protiv diskriminacije čine: Centar za unapređivanje pravnih studija, Civil Rights Defenders, Labris – organizacija za lezbejska ljudska prava, Anti-trafiking centar, Mreža odbora za ljudska prava (CHRIS network), Udruženje studenata sa hendikepom, Gayten LGBT, PRAXIS i Regionalni centar za manjine, a ovo saopštenje podržava i Inicijativa mladih za ljudska prava

PRILOG 2

Jedna od pritužbi upućenih Poverenici za zaštitu ravnopravnosti zbog kršenja prava na osnovu seksualne orijentacije

PRITUŽBA POVERENICI ZA RAVNOPRAVNOST

Beograd, 14.10.2010.

U skladu sa članom 35 Zakona o zabrani diskriminacije, obraćamo Vam se pritužbom u skladu sa članovima 11, 13 i 21 Zakona o zabrani diskriminacije. Konkretna diskriminativna čin predstavlja izjave Mitropolita Amfilohija Radovića izjavljene 11. oktobra 2010. godine, dan nakon održane Parade ponosa u Beogradu, te velikog nasilja i nemira koji su počinili protivnici Parade. Radi što boljeg uvida o kakvim je izjavama reč, prenosimo tekst u celini¹⁶:

“Evo, juče smo gledali kakav je smrad otrovao i zagadio prestoni grad Beograd, najveći smrad sodomski koji je ova savremena civilizacija uzdigla na pijedestal božanstva. Taj smrad je juče zagadio Beograd, grad Presvete Bogorodice. Beograd je bio njen kroz vjekove, nje čedne i cjelomudrene i to je njegov smisao. Grad one koja je Hrista Boga rodila, grad hrišćanski. I eto, u ime nekakvih takozvanih ljudskih prava, juče je zagađen.

I vidite, jedno nasilje, nasilje tih obezboženih i nastranih ljudi izazvalo je drugo nasilje. Pa se sad pitaju ko je kriv i tu djecu nazivaju huliganima! A ne pitaju se oni koji su dozvolili da se tim smradom zagadi grad Beograd da nijesu oni doprinijeli time što su dozvolili da ta kuga, ta pošast sodomska oskrnavi Beograd kao što je oskrnavila i druge evropske gradove.

Budite uvjereni da je to predukanje propasti hrišćanskih naroda. Bog će znati kad će udariti Svojim bičem i opomenom, ali se to već polako priprema. Ne mogu se graditi ljudi, narodi, kulture i države na gadosti, nečistoti i smradu, na bezbožništvu.”

Ovim putem, želimo da naglasimo da smo upoznate sa članom 18 Zakona o zabrani diskriminacije koji izuzima od odgovornosti postupanje *“verskih službenika koje je u skladu sa verskom doktrinom, uverenjima ili ciljevima crkava i verskih zajednica upisanih u registar verskih zajednica, u skladu sa posebnim zakonom kojim se uređuje sloboda veroispovesti i status crkava i verskih zajednica.”*

Ipak, napominjemo da pozivanje na linč, govor mržnje, vređanje i diskriminacija nikako ne pred-

.....
16 Link za celu izjavu:

<http://radiosvetigora.wordpress.com/2010/10/12/%D0%BC%D0%B8%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%82-%D0%B0%D0%BC%D1%84%D0%B8%D0%BB%D0%BE%D1%85%D0%B8%D1%98%D0%B5-%D1%81%D0%BC%D1%80%D0%B0%D0%B4-%D1%81%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D1%81%D0%BA/>

stavljaju učenje i uverenja pravoslavne vere, odnosno Srpske pravoslavne crkve, te osnovano tvrdimo da u ovom konkretnom slučaju nema mesta izuzimanju od odgovornosti Mitropolita Radovića.

Podsećamo da je Srpska pravoslavna crkva neposredno pred Paradu ponosa eksplicitno pozvala na uzdržavanje od svakog nasilja, te smatramo da je izjava Mitropolita Radovića izražava njegov lični stav mržnje i netrpeljivosti prema pripadnicima LGBT (lezbejke, gejevi, biseksualne i transrodne osobe) populacije. U tom smislu, verujemo da ne postoji dilema u vezi sa mogućnošću direktne primene Zakona o zabrani diskriminacije u ovom konkretnom slučaju, tj. onih članova zakona koji zabranjuju govor mržnje i diskriminaciju.

U skladu sa članovima 36 i 37 Zakona o zabrani diskriminacije, tražimo od Poverenice za zaštitu ravnopravnosti da postupa dalje po ovoj pritužbi te utvrdi činjenično stanje.

PRILOG 3

IZVINJENJE RTS-a

RDU RADIO-TELEVIZIJA SRBIJE

ORGANIZACIJI ZA LEZBEJSKA LJUDSKA PRAVA - LABRIS

Poštovane,

Smatramo da je vaša primedba opravdana. Očekujemo od autorke da se u sledećoj emisiji izvini, iako nije direktno odgovorna za izjavu svog gosta.

Srdačno,

PR služba Radio-televizije Srbije
14.april 2010.

PRILOG 4

Zvanična vest medijskog javnog servisa RTS ¹⁷

ZASTAVA DUGINIH BOJA NA ZGRADI OMBUDSMANA

nedelja, 27. jun 2010, 14:54 -> 15:08

Na zgradi zaštitnika građana u Beogradu, povodom Dana ponosa, razvijena zastava duginih boja, simbol LGBT populacije. Neophodno je zaštititi prava ove populacije od diskriminacije, govora mržnje i nasilja, izjavila zamenica Ombudsmana.

Povodom 27. juna, Međunarodnog dana ponosa, na zgradi Zaštitnika građana u Beogradu razvijena je zastava duginih boja, simbol LGBT osoba širom sveta.

Zamenica ombudsmana Zorica Mršević istakla je da je jednosatnim razvijanjem zastave zaštitnik građana pozvao na toleranciju i poštovanje prava pripadnika LGBT populacije, odnosno lezbejki, gej muškaraca, biseksualnih i transrodnih osoba.

Mršević je navela da je neophodno zaštititi i unaprediti prava pripadnika ove populacije od diskriminacije, govora mržnje, uvreda i nasilja, kao i prava na bezbedno javno okupljanje.

Mršević je ukazala da će zaštitnik građana i ubuduće nastojati da doprinese ostvarivanju cilja da Srbija postane i ostane mesto mirne, zaštićene, nediskriminativne, ravnopravne egzistencije za sve njene građane, bez obzira na rodni identitet, pol i seksualnu orijentaciju ili bilo koje drugo lično svojstvo.

ZASTAVA NIJE ZAMENA ZA PARADU PONOSA

Zamenica ombudsmana navela je da razvijanje zastave nije zamena za Paradu ponosa, već simbolično obeležavanje neophodnosti zaštite prava LGBT osoba na njihov Međunarodni dan.

“Isticanje dugine zastave na međunarodni Dan ponosa se u mnogim zemljama dešava u znak podrške nacionalnih i stranih institucija, ali i brojnih ambasada LGBT osobama”, rekla je Marija Savić iz organizacije za lezbejska i ljudska prava “Labris”.

Dragana Vučković iz “Labrisa” ocenila je da se od septembra prošle godine, kada je trebalo da se održi Povorka ponosa, ništa nije promenilo kada je reč o položaju LGBT populacije u Srbiji.

Jednočasovnu akciju solidarnosti ispred zgrade ombudsmana, organizovali su “Labris” i ombudsman.

¹⁷ <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/Dru%C5%A1tvo/729964/Zastava+duginih+boja+na+zgradi+ombudsmana.html>